

מדיניות סוציאליסטית בסקאנדינאוויה ואוסטרלאסיה

1. פרויס

כלכלית: עוד לפני זמן קצר היו בלתי מסותחות לגמרי. כמוהן גם אנו חותרים להישמר מפני השפעתם המזיקה של הקפיטליזם והסוטליטאריות גם יחד. כמוהן שואלים אנו בדאגה: היגתן לנו להתקיים לפי דרכנו אנו? והנוכל לחזק את כוח עמידתנו גם על ידי למידה מדרכי אחרים ושיטותיהם?

ב.

המתבונן בשיטות אלו יוברר לו, כי מלבד הסגור לוח המיוחדות למדיניות של כל אחת מן הארצות הללו, גם בצפון וגם בדרום, קיימת, על אף ההבדלים בנקודת המוצא, גם מגמת-יסוד משותפת, המוצאת ביטוייה בשני דברים עיקריים, אחד להלכה ואחד למעשה: א. בכל הארצות הללו מבקשים דרך למשטר של איזון בין חופש ושיוון, על יסוד האחר-יות ההדדית של הכלל, שמירת חיי השיוון והחופש של היחיד, ושל היחיד והכלל גם יחד; ב. בכל הארצות האלו הוחל בהגשמת תכניות מקיפות, ולפעמים נעזות, של כלכלה מעורבת, המבוססת על שיחבור והלאמה של חלקי משק חשובים ופיתוח הקואופרציה, בצד אייפועה בבעלות הפרטית בענפים שונים, המטרה היתה: מלחמה במשברים כלכליים, תעסוקה מלאה, בטחון סוציאלי לכל אדם, הרמת קרן התרבות ופיתוח אוצרות הארץ.

אכן בצד הכיוון המשותף אתה מוצא שכל ארץ מן הארצות הללו פיתחה קו מיוחד משלה. כך, למשל, ביטאה שוודיה תחילה את מדיניותה הסוציאליסטית במלחמתה המקורית עם המשבר הכלכלי בשנות השלושים על ידי שינויים רדיקליים בתקציב הממשלתי וצורות חדשות של אירגון המשק; דנייה ופינלנד סיתחו במיוחד את הכלכלה השיתופית ואת יסודות השכלת העם, והעלו בכך את חיי התושבים לרמה לא רגילה; ניוזילנד, ארץ הדומה מכמה בחינות לארצנו, פיתחה לראשונה בעולם שיטה משוכללת של ביטוח סוציאלי כללי, ודגלה, שכם אחד עם אוסטרליה, במדיניות כלכלית מכוונת של שכר-עבודה גבוה, תנאי עבודה משוכללים, עבודה מאורגנת ובוררות-חובה ממשלתית — עוד לפני חמישים שנה.

ג.

איזון זה בין חופש ושיוון שהזכרנו מה סיבו? תפיסת-היסוד המשותפת לכל הארצות האלו היא, שהחופש הוא זכותו של כל אזרח, וכות כחובה ומובר

לא מקרה הוא כי בשני קצותיו של העולם המיושב, בירכתי הצפון והדרום, נעשה במשך עשרות שנים על ידי ממשלות פועלים הנסיון לבקש דרך למשטר חדש שלא יהיה מיוסד לא על הקפיטליזם הקלאסי ולא על הקומוניזם הסוטליטארי. ארצות סקאנדינאוויה מכאן ואוסטרלאסיה מכאן אינן שוכנות על אס-הדרך של ההתפתחות המדינית בתקופתנו. אין להן חלק ישיר בהתרחות ההרסנית בין המזרח והמערב (ובתקופה קודמת — בין הסוטליטאריות הפאשיסטית ובין המדינות שהתנגדו לפאשיזם); זה עשרות שנים הן שואפות, לא תמיד בהצלחה, להשאר „מן הצד“ ולבנות את ביתן לפי דרכן. ארצות קטנות הן, ובדרך כלל אין להן כל בטיה להיות שותפות במלחמות ומחשכות לא להן. מהן שנפלו קרבן לתוקפנות (נורווגיה, דנייה) ומהן שנכנסו למלחמה כדי לא להיות לקרבן לתוקפנות (אוסטרליה, ניוזילנד); אך אם גם נפגעו, עלה בידן, להוסיף וללכת בדרכיהן המיוחדות, והיה אופי מיוחד והיתה קביעות רבה לדרכים אלו משום שגם בצפון גם בדרום נמצא השלטון המדיני, זה עשרות שנים, ואם גם לסיווגים, בידי מעמד הפועלים ובידי ממשלות סוציאליסטיות. בין שהן כשהרתן ובין שהן בקואליציה שתוקה בה השפעת המפלגה הסוציאליסטית.

אמנם גם בארצות אחרות, כגון בריטניה (או גרמניה שלפני היטלר), וכתה מפלגת הפועלים להשפעה רבה, ואולם סימנן המובהק של אלו הוא עצם היותן מדינות גדולות, המעורבות באופן ישיר במדיניות הכוח ובניגודי האינטרסים והשקפות העולם, וסימן מובהק זה השפעה מכרעת לו על מדיניותן הפנימית. גם במידה שיש להן מדיניות סוציאליסטית קונסטרקטיבית, הרי עובדה זו משפיעה על ניצול האפשרויות (כגון בבריטניה, התלויה באמריקה הרכושנית), ארצות קטנות אלו חפשות יותר בדרכיהן. ראוי לנו להתבונן איפוא בנסיונן, פרי עשרות שנים של השפעה או שליטה סוציאליסטית בארצות אלו, כדי לשאול: היש מקום לדבר על תכנון קונסטרוקטיבי בחלקי עולם אלה, תכנון שאינו לא קומוניסטי ולא קפיטליסטי, ואם יש, מה הם דרכיו, הישגיו וכשלונו?

ענין מיוחד לנו בבעיה זו, לפי שגם אנו חיים בארץ קטנה, בעולם של ריב איתנים, וגם הנהגת מדינתנו הוסקדה בידי ממשלה הנתמכת על ידי רוב פועלי. כל הארצות הללו דומות לארצנו מבחינה

אמת מפעלי יסוד, ובפיקוח מקיף על חיי הכלכלה והחברה. מגמת ההתערבות הזאת היא, כאמור, לחזק, עם השמירה על חופש היחיד, את יסודות השוין במדינה.

לעומת זה אתה מוצא בכל הארצות האלה את השאיפה החזקה להזר מספני ראיות חזות-הכל במדינה. יסוד-היסודות היה והוה היחיד וטובתו; אין המדינה מתערבת בעניניו אלא במידה שהתערבות זו עלולה לחזק ולשפר את חיי היחיד. הדמוקרטיה האמרי תית היא, איפוא, לפי התפיסה הזאת, לא הדמוקרטיה הפורמאלית החוקתית בלבד, אלא, בעיקר הדמוקרטיה החברתית, ואם יש הבדל כלשהו בין ארצות סקנדינאוויה ואוסטרלאסיה, הרי רק מבחינה זו, שבארצות הצפון הודגשה ביותר השאיפה לשמירת חופש היחיד, ואילו בדרום, ובעיקר בנידוילאנד, נתבלטה ביתר שאת השאיפה למנוע אי-שוין בולט בחברה.

ד.

בכל הארצות שאנו דנים בהן, עלו מפלגות סוציאליסטיות למלוא שלטון או להשפעה מכרעת בתקופות שונות של המאה העשרים, אבל לכלל פעולה קונסטרקטיבית של ממש הגיעו רק בשנות השלושים של המאה, לנוכח המשבר הכלכלי וכשלונו הגדול של הקפיטליזם. המפלגה הסוציאלידמוקרטית השוודית הופיעה על במת ארצה בשנת 1889 ובידה תכנית סוציאליסטית מובהקת. בשנת 1894 כבר היו לה 87 צירים בכיתה הנבחרים, ובשנות העשרים של המאה העשרים החזיקה כמה פעמים בהגה השלטון. בבחירות 1932 זכתה בנצחון מכריע, וביכותה של מדיניות נועזת במלחמתה עם המשבר הכלכלי הגיעה שוב לשלטון ברוב מכריע בשנת 1936, ומאז ועד היום נמצא הגה השלטון בידיה. בדאניה נוסדה המפלגה לבנה בשנת 1872; עד 1916 לא השתתפה בשום ממשלה; ב-1924 הקימה ממשלה סוציאליסטית. מ-1930 עד 1939 וגם אחרי המלחמה נמצא הגה השלטון, בהפסקות מעטות, בידי המפלגה, שהשיגה בשנת 1945 46% מן הקולות בארץ. בנורווגיה נוסדה המפלגה בשנת 1887. בשנות העשרים הצטיינה המפלגה ב"שמאליות" יתרה, והיא לבדה בין כל המפלגות הסוציאליסטיות עמדה בקשרים אמיצים עם האינטרנאציונאל הקומוניסטי. אך עד מהרה שקעה ההשפעה הקומוניסטית בארץ ובמפלגה, ובבחירות 1927, אחרי הפילוג במפלגה, קבלה מפלגת הרוב הסוציאליסטית 37% מן הקולות ואילו הקומוניסטים קבלו רק 3%. מלחמת העולם השנייה פגעה בנורווגיה פגיעה קשה הרבה יותר מבשאר הארצות הסקאנדינאוויות, ומצבה הגיאוגרפי של הארץ מעמיד אותה ואת המפלגה

טחת בחוקה, אבל עוד יותר מזה, ובעיקר, בחיי המדינה יומיום, בחכמה ובכלכלה. אמנם מושג ה"חופש" חרג זה כבר ממסגרת התפיסה הפורמאלית בלבד של הדמוקרטיה במאה התשע-עשרה. חופש בלתי מוגבל ליחיד יכול ליהפך למקור של שלילת החופש מזולתו, וליסוד אי-שוין וניצול במציאות. הבעיה העיקרית של תקופתנו היא איך למזג את שני האידיאלים האלה, חופש ושוויון, בתוך חברה אחת. יתכן שהתהום הרובצת ביניהם אינה מאפשרת כלל להגיע למטרה הזאת. שוין מוגזם יכול להביא לידי דלדול תרבותי ולצמצם את הזומה עד כדי חניקת החופש; חופש מוגזם ליחיד אף הוא מביא לידי שלטון מנצלים מעטים, בגלוי או במכוסה, על אף כל הגנתה של הדמוקראטיה הפורמאלית.

האפשר להעלות בקנה אחד את שתי השאיפות היסודיות לחופש ולשוויון בחברה? אין כל ספק כי עד עתה לא השיג שום משטר לא במזרח ולא במערב את המטרה הזאת. שום פילפול על סילופו של מושג ה"דימוקראטיה", הנשמע מן הגוש הסובייטי כלפי ארצות המערב, אין בכוחו לשנות את העובדה, כי במזרח אירופה ה"חופש", בבחינת הבעת דעה וביקורת וחופש תנועה של היחיד, אינו קיים כלל. וזה לעומת זה: שום לימוד-סניגוריה לא ישנה את העובדה, שה"חופש" הניתן ליחיד בארצות קפיטליסטיות הוא, במקרים רבים, חופש מדומה, הנקבע על ידי תלותו של היחיד בכוחות שאין בידו להתגבר עליהם (משברים כלכליים, ריכוז ההון בידי מעטים, אי-שוין בחלוקת הרכוש וההכנסות וכו'). האם נסתמן מוצא כלשהו מן הדילמה הזאת בארצות שאנו דנים בהן כאן?

כקו יסודי לתפיסה הכללית בארצות אלו אנו מוצאים את הגבלת חופש היחיד על ידי הרחבת המושג המקורי, שכוללים בו גם את חופש הכלל, החברה, המדינה וכו', וכן על ידי הבטחת זכויותיו וחופש ארגונו של כל יחיד בתוך כלל מקיף. משמע, גם הכלל רשאי לדרוש את הגנתו נוכח נסיונות של ניצול מצד הפרט. חופש היחיד מבוסס על חינוך ממושך לאחריות קולקטיבית; ורק האזרה המחונך ברוח של אחריות הדדית רשאי לתבוע זכותו כיחיד במדינה. החופש הזה מוגבל גם על ידי הזכויות המובטחות לכלל הכולל, היינו, המדינה, להתערב בחיי היחיד לטובת הכלל הזה (וכן להיפך) — להגנת היחיד נגד התערבות מוגזמת של הכלל, כשיש צורך בכך). "התערבות" זו באה לידי ביטוי בתחוקה הסוציאליסטית המפותחת, בהקמתם ותמיכתם של מוסדות שיתופיים וחינוכיים, במדיניות כלכלית פרוגרסיבית המכוונת לסוך על היחיד מפני ניצול על ידי אחרים, וגם על ידי הכלל, בהטלת מסים סרוגרסיביים מאוד, בהל-

הממשלה או בהשפעתה הישירה, מקילה על מדיניות מכוונת של השקעת כספים בשעת משבר כלכלי, בעוד שהמשק הפרטי פרעל דוקא בתקופות משבר במגמה הפוכה המגבירה עוד את המצוקה.

ד. הגברת התנועה הקואופרטיבית והתמיכה בה. הקואופרציה אין כמות מסוגלת לגשר את הניגוד בין האינטרסים של הכלל והיחיד. לא מקרה הוא, שדוקא בארצות הצפון וגם באוסטרליה וניו זילאנד הפכה הקואופרציה לכוח משפיע, ואף מכריע, במדיניות הכלכלית. הקואופרציה הצרכנית חותרת כאן, יותר מבארצות אחרות, להקים לה חרושת עצמאית, הנלחמת בנטיית המונופוליסטיות של החוץ הפרטי המרוכז.

ה. הרמת קרן ההשכלה הכללית, החינוך המקצועי והכללי של הגוער והמבוגרים כאחד.

ו. שמירה על זכויות היחיד, חופש האידגון ופיתוח האיגוד המקצועי, על כל המסתעף מזה בתחום תנאי העבודה ויחסיה.

ודאי, לא בכל הארצות האלה הוגשמו התכניות בשלמותן. בארץ אחת אתה מוצא ענף אחד של תכנית מפותח יותר ובארץ אחרת — ענף אחר; אבל אף בארץ אחת לא הונח ענף כלשהו הנוחה מוחלטת.

להבלטת קוי המדיניות הזאת של ממשלות פועלים המחפשות להן נתיב משלהן בין הסכנות האורבות להן ולחייחן ממזרח וממערב גם יחד, נבחר בשתי ארצות אוסטרליה: בשוודיה שבתרה לה ראשונה תכנית מוצלחת של מלחמה במשבר הכלכלי, ובניו זילאנד, הרומה בהתפתחותה לארצנו, שיצרה לה ראשונה בעולם תכנית משוכללת של ביטוח סוציאלי כולל, נזכור גם זאת שדנים אנו בארצות עניות ומתוסרות אוצרות־טבע חשובים, שרק בזכותה של מדיניות מעין זו הגיעו למידה של עושר ובטחון כלכלי וסוציאלי.

ה

ש ו א ד י ה: בשנות 1930—1939 נוסו בהרבה ארצות נסיונות שונים להתגבר על המשבר הכלכלי, שהביא בכמה ארצות אבסלה ממושכת של 20%—30% מן האוכלוסייה העובדת. יותר מכל ארץ אחרת הצליחה המלחמה עם המשבר בשוודיה, שבראשה עמד בתקופה זו מיניסטרים ואנשי־כלכלה מחוגי השמאל הפרעלי. הממשלה השוודית יצאה למלחמה בתוצאות ההרסניות של המשבר בעזרת מדיניות תקציבית חדישה, שאפי שרה לה את השימוש בכספים שברשותה לשם השקעה חכמית ויצירת עבודות. אחת הסענות הנשפעות נגד התורה החובעת איזון התקציב הממשלתי מתוך התאמת לצרכיו של משטר העסקה מלאה היא, שבמשטר

הסוציאלידמוקראטית, שהשלטון כידה, בפני בעיות חמורות ביותר, רוב העם חוד ואישר את הדרך, שבה הלכה המפלגה, ברוב מכריע בבחירות אוקטובר 1949. במוקדם יותר מאשר בארצות אלו הורגשה תהיך פעה הסוציאליסטית במדינות האוסטרלאטיות (אוסטרליה וניו־זילאנד). ניסויים סוציאליסטיים נעשו באוסטרליה עוד לפני מלחמת העולם הראשונה, אוסטרליה היא פדרציה של מדינות אבטונומיות, ובארץ בצ המדינות של אוסטרליה הגיעו עוד בשנת 1911 ממשלות סוציאליסטיות להגה השלטון. הן הגשימו תכניות מרחיקות־לכת לשמירת שכר עבודה גבוה, לביטוח סוציאלי מקיף, וכן הלאימו את המכרות ומפ על תעשייה שונים. בימי מלחמת העולם השנייה ואחריה אחזו מפלגות העבודה באוסטרליה ובניו זילנד ברסן השלטון, כמעט בלי הפסקה עד תבוסתן בסוף 1949.

מה הושג על ידי ממשלות סוציאליסטיות ארוכות־שנים אלו? ומה הם הקיום המשותפים למדיניותן הסוציאליסטית?

בטבלה שבעמוד 155 רשמנו, בראשי פרקים, לגבי חמש הארצות הנדונות את התכניות שהוגשמו בשלמותן, או בחלקן, במשך תקופת השנים האחרונות לפני מלחמת העולם האחרונה ואחריה.

מהטבלה הוא מתברר לנו בבליטות, שיש קיום משותפים הקובעים את המדיניות הזאת, וכי לא יד המקרה היא המכוונת אותה, אלא רצון מדיני וכוחות מכון, ושמצויים תנאים מדיניים וכלכליים הכופים על מדיניות זו את גבולותיה. מה הם הקיום המשותפים האלה?

א. קו משותף הוא, קודם כל, הרצון לתכנית לכל אורח במדינה בטחון סוציאלי, והרעיון הערי קרי הטבע ביסודה של מדיניות זו הוא שעם הגברת הבטחון הסוציאלי מן הדין שיעלה ויגבר גם חופש היחיד. איהבטחון הסוציאלי, האופייני לקפיטליזם, קיצץ וקיסח את חירותו של האזרח מתוסר־האמצעים (בעטים של הפחד מפני מחסור וחוסר־עבודה, התלות במעביד, בתנוני וכו'). למטרה זו חותרות המדינות הללו על ידי חוקה מקיפה וכוללת של ביטוח סוציאלי; הבטחת המדינה מפני ועוועי משבר וחוסר־עבודה, באמצעות חידושים נועזים בתחום המדיניות התקציבית של הממשלה, שיטת מסים פרוגרסיבית ושימוש באמצעים הגדולים שברשות הממשלה לשם הגברת כוח־פעולתה.

ג. הלאמת ענפי־מפתח בתעשייה, בתחבורה ובמסחר (סתר־החוץ בעיקר), המאפשרת לממשלה, בשעת הצורך, את השימוש בסקטורים אלה לצרכי מדיניותה הכללית. העובדה שכמה תעשיות הן ברשות

תכניות אופיניות של ממשלות סוציאליסטיות בסקנדינאוויה ואוסטרלאסיה

אוסטרליה (40 שנה)	דאניה 1919—1939	נורווגיה 1932—1939	שוודיה 1932—1948	גרינלנד 1935—1945
<p>הלאמת ענפי תעשיה, מונר-פולים שונים והבנק המרכזי למרות קשיים שבחוקה.</p> <p>מדיניות מסים מוסדרת (הרי-מת גובה המסים הישירים), בקורת על המחירים והגבלת הרווחים.</p> <p>הסדר ממשלתי של יחסי עבודה, ובוררות חובה, ביטוח סוציאלי מעין זה של ג'ר-זילאנד.</p> <p>מדיניות של תנאי-עבודה מעולים והגנה על הישגי הפר-על.</p>	<p>הלאמת הבנק המרכזי, חברות הביטוח ותעשיות מונופולין שונות.</p> <p>פיתוח הקואופרציה החקלאית והצרכנית ושיווק התוצרת החקלאית בעזרת הממשלה.</p> <p>בקורת על המחירים, הרווי-הים התעשייה הפרטית.</p> <p>תכנית נרחבת של ביטוח סוציאלי.</p> <p>חינוך עממי כללי ופיתוח החינוך המקצועי וההשכלה למבוגרים, פעולה זו מפותחת כאן יותר מאשר ברוב הארצות האחרות.</p>	<p>הלאמת הבנק המרכזי, שיחבור מודרג של התעשייה הכבדה ושל המסחר החיצוני ואמצעי התחבורה.</p> <p>תכנית נרחבת של ביטוח סוציאלי.</p>	<p>הלאמת הדואר, סלגרף וטל-פון, מסילות-הברזל, הגז (עיר-יות), הבנק-הלאומי, השפעה מכרעת על החשמל וחלק גדול של היערות; מונופול ממשל-תי של טבק ואלכוהול, השפעה על ההשקעות, הדרכת מסחר התוך ופיקוח על היבוא, יסוד מכרות ברזל ממשלתיים.</p> <p>פיתוח התנועה הקואופרטי-בית השוקדת על הקמת מפע-לי חרושת במלחמה נגד טרוס-טים.</p> <p>תכנית נרחבת של ביטוח סוציאלי, גם לשם עזרה להרמת הריכוז הטבעי.</p> <p>הגשמת תכנית למלחמה במשבר הכלכלי, ראשונה במי-נה בעולם (תיקונים בתקציב הממשלה).</p> <p>הגשמת תכנית של 27 נקר-דות אחרי המלחמה שעיקריה: תעסוקה מלאה, הלוקת מצרכים שווה, הרמת פרוין העבודה, הג-ברת שיטת הדימוקרטיה התע-שינית.</p>	<p>הלאמת הבנק המרכזי, הל-אמת התעופה, בקורת על תכ-ניות השידור.</p> <p>מכירת תנובת החקלאות על ידי הממשלה, מונופולין של יצוא בענפים שונים, קביעת מחירי התוצרת בחקלאות.</p> <p>הלאמת ענפי תעשייה מסו-יימים והמכרות.</p> <p>תכנית מורחבת של ביטוח סוציאלי ראשונה בעולם.</p> <p>חוקת בוררות-חובה בעניני עבודה ומדיניות של שמירה על תנאי-עבודה טובים.</p> <p>חיוב הפועלים להתארגן בא-גודות המקצועיות.</p> <p>תכנית שיכון עממי.</p> <p>שבוע של 40 שעות-עבודה, שכר מינימלי וכו'.</p>

העבודה בהן היה, בדרך כלל, נמוך ב־15% — 20% מבעבודות רגילות במחוז או בסוג עבודה מעין זה. אכן בעוזרי שואדיה להעברת המשבר ביתר קלות היו גם גורמים אחרים, שאף הם לא פעלו בלי יזמתו של השלטון: ביטול מוקדם של בסיס הנוהב, בקורת ממשלתית על היבוא והיצוא, הגדלת המחירים הסיי־טוניים בלי הגדלת המחירים הקימעוניים (כדי לשמור על היקף התצרוכת וגובה כוח הקניה), וכן מכירת זהב וניירות־ערך בשוק הפומבי בשעת הצורך. עובדה מסייעת היתה זו, שבשואדיה היו קיימים מפעלים מולאמים במידה יותר גדולה מברצות אחרות, ועוב־

הרכושני מעטות הן השנים של תעסוקה מלאה, וממילא מעטה האפשרות לאגור קרנות ראוואריביות לשעת חירום. ואולם הדוגמה השואדית מוכיחה שמדיניות כזאת אפשרית בשעת שמשתמשים באמצעים יעילים. הממשלה השואדית הכינה (בצדו של תקציב מאון רגיל) תקציב יוצא מגדר הרגיל לא לשנה אחת, אלא לתקופה של חמש שנים, שאיפשר לה השקעות בשעת הצורך התערבות ממשלתית בשעו־משבר.

הטבלה הבאה מראה את אופן השימוש בתקציב בהתאם לתכנית הזאת בשנות המשבר הגדול בשנים 1935 — 1937.

1937/8	1936/7	1935/6	1934/5	1933/4	1932/3	1931/2	1930/31	1929/30	
1239	1150	993	903	783	741	737	783	778	הכנסות הממשלה
1094	980	976	1022	878	816	778	740	710	הוצאות הממשלה
145+	170+	17+	119—	95—	75—	41—	43+	68+	(+) או (-)
121	117	73	80	64	81	67	37	40	השקעות פרודוקטיביות
25	23	85	208	105	15	13	6	7	השקעות בלתי פרודוקט.
146	140	158	288	169	96	80	43	47	סך הכל

דה זו הקלה על מדיניות ההשקעות בארץ. צירוף כל האמצעים האלה נטע בעם השואדי רוח בטחון, שאף הוא היה בנלחמים עם המשבר.

לדוגמה זו של התכונות ממשלתיות מוצלחת מכור־נת למשטר של תעסוקה מלאה יש להוסיף, כי הממשלה השואדית הגשימה גם מדיניות של ביטוח מלא, העומדת עתה על סף הרחבה נוספת, בעיקר לשם הרמת הריבוי הטבעי ושמירה על בריאות האמנות והנוער (נוסף על הביטוח הכללי בכל הענפים הידרים לנו גם ממדיניות הביטוח של ממשלת הפועלים באנגליה). הלאמת ענפי־מפתח במשק ופיתוח הקוואר פרציה הם, כמו־כן, יסודות חשובים בתכנית מעין זו של תעסוקה מלאה במשטר, שיסודות רכושניים נש־מרים בו בענפים שונים של הכלכלה. המדיניות הזאת בכללותה מאפשרת לממשלה להלחם בהשפעות השל־יות ביותר של המשטר הרכושני ולבנות נדבכים נדבכים של משטר אחר, צודק, במחיר זה של אי־סגיעה בענפי מסחר ותעשייה, שנשארו לפי שעה בידי ההון הפרטי, קנתה הממשלה את האפשרות לשמור על חופש היחיד בבחירת מקצוע, זכות הבחירה, חופש העתונות והבקורת.

ז.

ניו־זילאנד: כדוגמה שניה נביא את דרכה של ממשלת הפועלים בניו־זילאנד, שנחמכה על ידי המוני העם במשך עשרות שנים.

הטבלה מראה ברור את עלית סכומי ההוצאות בשנות המשבר ואת הכיסוי, שנמצא עקב עלית התכ־נסות הממשלתיות עם סיום המשבר. המאון היה, תייר־בי" (כמובן ההשכונני) עד שנת 1931; הגרעון החשובני בשנות 1931—1935 נגרם עקב עלית ההוצאות והתש־קעות, והמאון חזר ונעשה חיובי אחרי תקופה זו. חוסר־העבודה עלה בתקופת המשבר מ־10% עד 23.7% וירד בשנת 1936 עד 11% והלאה. על בריאותה של המדיניות הזאת מבחינה כלכלית בלבד מעידה העוב־דה, כי במחצית השנה האחרונה 1934 היו עסוקים בעבודות שונות, שנוצרו בעזרת הכספים האלה, מאה אלף איש. בשנה זו היה מספר מחוסרי העבודה 150.000 במוצע. לאמור 70%—60 מהם היו עסוקים בעבודות מיוחדות אלו. אם נוסיף על זאת את השקעות המדינה במפעלים שונים, ביחוד במפעלים ממשלתיים, יתכן לומר כי השימוש בכספים אלה בלבד, די היה בו כדי לחסל כמעט לחלוטין את חוסר־העבודה בתקופת המשבר החמורה ביותר. יש להוסיף, כי ההכנסות ממפעלי המדינה בשואדיה עלו על הוצאות הריבית של המדינה עבור החוב הציבורי, וכי עול ההשקעות לא עלה מעולם על 5% מההכנסה הלאומית.

העבודות הראוואריביות, שנוצרו בשואדיה בעזרת מדיניות שקולה זו, רובן נעשו רק כשהיתה ודאות, שהון פרטי לא יגשימן; בעבודות כאלו גדול היה שיעור ימי העבודה לעומת כמות החמרים, שזכ־

דם על ידי פקידי התיווך; מאידך, אין חסרים גם סכסוכים המסתיימים בשניהם בניגוד לחוק, אך בדרך כלל מוותרים בתי הדין על הטלת קנסות או גבייתם.

מדיניות זו חיוקה מאוד את האגודות המקצועיות בנירזילאנד גם בבחינה מספרית וגם בבחינה כספית. היא הביאה לידי מיוגן של אגודות קטנות וחלשות עם הארגונים הגדולים, אבל היו לה גם השפעות שליליות, שכן אירגון של חובה החליש במידת מה את יומת האיגוד המקצועי. להצלחתה של שיטת בוררות החובה בנירזילאנד סייעו כמה גורמים: תולשות היחסית של האיגוד המקצועי, העושה את בוררות החובה לאמצעי יעיל יותר מן המלחמה הגלויה; פיזורם של הרבה מן העובדים במקומות קטנים ומבר דדים, דבר שאינו מניח מקום לאיגוד מקצועי פעיל; תעשיית של ניירזילאנד אינה עומדת כמעט בהתחרות עם שווקים מחוץ לארץ, ולפיכך מעונינים הפועלים בבסיס אחיד של שכר-עבודה, אבל עיקר הצלחתה של השיטה הוא בזה, שהרימה את שכר העבודה לגובה מכסימלי, שמרה על תנאי עבודה סוציאליים טובים וקיצרה את שעות העבודה. כל הסיבות הללו גרמו, שתומכי השיטה הזו באו ממעמד הפועלים בעיקר, בעוד שהבורגנות גלחמה בה תמיד.

הרגשנו עד כאן רק צד אחד, אוסיני, במדיניות ממשלתית הקודמת של ניירזילאנד (וכן של אוסטרליה), ואולם בשנים האחרונות נסתעפה מדיניות זו מתוך חתימה מכוונת לפיתוח משק הפנימי, עם קביעת מחירים לייצור החקלאי, יצוא התוצרת החקלאית מטעם הממשלה, דאגה לתנאי עבודה טובים, שיכון בקנה-מידה רב, ביטוח סוציאלי מקיף ומדיניות מסים המכוונת — ואשר כבר הצליחה — להמעיט את הברדלי הקנין והרכוש באוכלוסיה זו, במידה שאינה מצויה אולי בשום מקום אחר בעולם. רמת החיים בניירזילאנד ובאוסטרליה היא מן הגבוהות ביותר בעולם כולו.

2.

השיטה שבה הלכו המדינות הללו כימי דור העומדת באמצע בין שיטות-משל מנוגדות באפין, זו של ה"שויון" הטוטאליטארי ושל ה"דימוקראטיה" הפורמאלית, משתדלת לשמור על הטוב שבשתי השיטות, ולצמצם ככל האפשר את הרע שבהן. סכנתה הגדולה של פשרה מעין זו היא שבתוכה יופיעו ליקוייהן הקשים של שתי השיטות, בעוד שהפשרה הנכספת היא זו הממזגת בתוכה בעיקר את היתרונות של שני המישטרים ומביאה אותם לידי סינתזה. העובדה, שארצות "קטנות" אלו מרוחקות ממרכזי

מיליון ושבע-מאות אלף תושבי ניירזילאנד (מהם 90,000 ילידים, מאורים), מפוררים על פני ארץ רחבת ידיים, ובה ארבע ערים שמספר תושביהן בין 100,000 ל-200,000, רבע האוכלוסיה עוסק בחקלאות, 20% בתעשייה, 7% בבנין ו-9% בהובלה ויתרם — פקידים ועובדי שרותים. התעשייה משמשת בעיקר את השוק הפנימי. התעשיות העיקריות הן אלו הקשורות בעיבוד התוצרת החקלאית, אריג, הלכשה, עוד, דפוס, עץ, 72% מהעוסקים הם פועלים ופקידים. בתעשייה ובחקלאות עוסקים כ-340,000 עובדים שכירים, מהם 65,000 בחקלאות, 205,000 הם פועלים שכירים בתעשייה ובבנין וכ-70,000 פקידים.

מ-1942 שפעלו בשנת 1942 — 4665 העסקים פחות מ-10 פועלים כל אחד, 1246 — 11—50, ורק 456 יותר מ-51 פועלים, רק שני מפעלים מעסיקים יותר מ-1000 פועלים כל אחד, ורק 15 יותר מ-500. קואופרטיבים קיימים רק בתעשיית החמאה והגבינה. היקף התעשייה דומה, אפוא, בדרך כלל לתעשייה של הישוב העברי במדינת ישראל.

כאן נתפתחה במחצית המאה האחרונה שיטה מיר חדת במינה. עוד בשנת 1894 פורסמה "פקודה שמתמ" קידה לעזור בהקמת אגודות מקצועיות ולהקל על יישוב סכסוכים על ידי תיווך ובוררות". לפי פקודה זו הובח, הפקודה תוקנה בשנים 1925—1936, אגודה מקצועית, הרשומה לפי החוק, רשאית לתבוע כל מע"בד לבוררות בפני ועדת תיווך ממשלתית, ואם שני הצדדים לא הגיעו להסכם — להשיג צו, המחייב את שני הצדדים על ידי בית-דין ממשלתי לבוררות בשאלות שכר עבודה ותנאי-עבודה אחרים, כשהא"גודה עושה כן, הריהי מפסידה את הזכות לשבות. משנת 1936 מותר לאגודות המקצועיות להרשם כהסתדרות ארצית, הרשמה זאת ביטלה באופן אבטרי מסי את זכות ההרשמה של אגודות מקומיות. בשנת 1936 הרחיבה פקודה חדשה את התחום, שבו תעסקנה האגודות המקצועיות מחוץ לעיניים מקצועיים גרידא, ובזאת איפשרה את הגשמת העקרון החשוב השני — חברות-חובה באגודות המקצועיות. התלטה מפורשת של בית הדין לבוררות בשנת 1944 מחייבת כל פועל בוגר להצטרף לאגודה מקצועית, אם אינו עושה כך, ניתנה למעביד הרשות, לנכות את מסי החבר משכרו ולמסרם לאגודה. פקודה זו הגבירה, כמוכן, את כוחו של האיגוד המקצועי.

ביניהדין לבוררות מורכב משלושה חברים. הוא מחייב בהחלט רוב ובסמכותו להטיל עונשין. אחד מעקרונותיו — לקבוע שכר מינימום לפועלים מכל סוג. רוב הסכסוכים מתיישבים עוד במשאומתן המוק

הבדלי שכר של פועל מקצועי ובלתי מקצועי

(ב-% מהשכר הממוצע)

13.7%	שוואדיה
14.7%	אוסטרליה
15.6%	דאניה
17.7%	אנגליה
40.0%	יוגוסלאוויה
42.0%	יאפאן

ההבדלים בין שכר העבודה של הפועל המקצועי והבלתי מקצועי בארצות שאנו דנים בהן הם מן הנמוכים ביותר בעולם. גם פרט זה בא למדנו על הנטיה להשוואת ההכנסות בארצות אלו בכלל, והשאר פה החזקה להגיע לשוויון ולצדק חברתי.

צירוף כל העובדות האלו מעיד על מגמת התסתרות שקולה וחיובית, שעם כל הסטיות והמכשולים מגמתה היא שיפור החיים מבחינה כלכלית וחברתית כאחד. אין אנו מוצאים כאן את ההסתפקות בהגנה על הדימוקראטיה הפורמאלית ואת הויתור על מדיניות קונסטרוקטיבית שהיו בעוכריה ובמחיריכייה של הסדר ציאל-דמוקרטיה הגרמנית, למשל. ודאי, לא תמיד מאוזן היחס בין החופש והשוויון בכל הארצות הללו. לא כל שכבות העם הגיעו לדרגת הרווחה הרצויה. ובארצות אוסטרלאסיה אנו מוצאים סכנות של כור דדנות, הדגוניות תרבותית וצרות-אופק דרות בכפי פה אחת עם השיפור הכללי. עם זאת הושגו בכל הארצות האלו, הישגים ניכרים בדרך להתקדמות חברתית וסוציאלית מתוך שמירת חופש היחיד והחברה. דומה כי הושג בהן מינוג סגולות חיוביות שונות ועם זה הובטחה לאורחים מידה גבוהה של רוחה, בטחון סוציאלי ושוויון, ככל שאפשר להשיג בתקופה של משברים צבאיים, כלכליים וחברתיים בלתי פוסים. אף על פי שבתקופה זו לא הצליחו — או לא השכילו — הממשלות הללו לעקור מן השורש את הבדלי ההכנסה והרכוש, הנוצצים בטבע המשטר, הנה ידעו להעניק לאזרחיהן התקדמות חברתית גדולה בצד יציבות מדינית בפנים המדינה, תחת שלטון הנהגה המבטאה את הכוחות היוצרים בעם, אף במקום שנכשלה ההנהגה בבחירות, קיימים הישגיה, שהפכו נכסי צאן ברזל לאומה, וכל גל חדש של תגובות הכוח הסוציאליסטי עולה ממילא בהישגיו על הקודם לו.

ההתנגשות בין ענקי העולם, מאפשרת להן מידה גדולה יותר של עצמאות מזו הנתונה, למשל, לממשלת הפועלים של „מעצמה“ כאנגליה, המושפעת הרבה יותר מכל ועוזע במדיניות העולם. מאידך ארבות סכנות תמידיות למדינות קטנות אלו, שאין בכוחן להיות כוח גדול ומכריע במשחק הכוחות הבין-לאומי. בידי כל אחת מן המדינות הללו לבחור להן את סדר חייהן החברתי והכלכלי הפנימי, והתערבותם של כוחות הזרע עדיין אינה תקיפה ומכרעת. עם זה יש לזכור כי בארצות אלו עוד נשמרים, ואם גם בצורה מוגבלת ומרוסנת, יסודות המשטר הקפיטליסטי, וכן, במידה מלאה — יסודות השיטה הפרלמנטרית. פירוש הדבר תלות „לא-נוחה“ בתוצאות הבחירות לבית-הגבהים — כאשר הוכיחו הבחירות האחרונות באוסטרליה ונירזילאנד — וכן משברים, חוסר עבודה ושכיתות, לעומת זאת ארבת לכל משטר, הבנוי על תינוק השפעת המדינה, סכנת הריכוז המוסרו, כבילת ידי היחיד והבירוקראטיזציה.

לא מקרה הוא, כמובן, שהתנועה הקואופרטיבית לענפיה הגיעה בארצות אלו לדרגת התפתחות גבוהה ביותר. בידי התנועה השיתופית מרוכזים כ-30%—25% מן המסחר הסיטוני והקימפוני בדאניה, 35% בסיני לאנד, 25%—20% בשוואדיה, בשוואדיה, למשל, שסבלה פחות מנוראות המלחמה, עלה שיעור הסכומים שהי ממשלה מוציאה לבטחון סוציאלי השנה, לעומת 1938, יותר מפי שלושה. המסים הישירים עלו בשוואדיה פי שלושה ובדאניה פי שניים, בעוד שעול המסים הבלתי ישירים עלה בשתי הארצות רק ב-45%—55%.

באוסטרליה ובנירזילאנד אנו מוצאים התרחבות ניכרת של התעשייה במשך תקופה קצרה של 8—7 שנים, הכפלת מספר העובדים ביחידה תעשינית, עלית שכר העבודה ב-90%, ועלית הערך הנוסף באותו שיעור כמעט. ואין ספק כי הפועלים היו שותפים לריבוי העושר בארצות אלו.

אמנם אין בידינו חומר מוסמך על השינויים בתוך לוקת ההכנסה הלאומית מבהינה מעמדית, אך עלינו לזכור כי בארצות סקאנדינאוויה ואוסטרלאסיה קיים הבדל קטן מאוד בין דרגות השכר של הפועל המקצועי והבלתי מקצועי. הטבלה הבאה מראה את הסטיה מהשכר הממוצע: